

Minor algemene pedagogiek;

Pedagogisch klimaat van Het R.

Mayke Arends
21023077
Klein onderzoek, algemene pedagogiek
Suzanne Visser
An te Selle
Stenden hogeschool
13 november 2013

Titel:	Minor Algemene pedagogiek
Ondertitel:	Pedagogisch klimaat van Het R.
Naam:	Mayke Arends
Studentnummer:	21023077
Vak:	Minor algemene pedagogiek; met het accent op het pedagogisch klimaat
Docent:	Suzanne Visser
Onderwerp:	Pedagogisch klimaat Het R.
School:	Pabo Meppel, Stenden hogeschool
Plaats:	H.
Datum:	13 november 2013

Samenvatting

Uit verschillende onderzoeken blijkt dat het pedagogisch klimaat van de school van belang is voor goed onderwijs, het is onmisbaar. Wanneer het pedagogisch klimaat op een school goed is zullen de resultaten beter zijn dan wanneer het pedagogisch klimaat van de school niet goed is. Waar elke leerkracht en school naar streeft, is het welbevinden van elk kind. Elke school geeft daar op haar eigen manier invulling aan. De ene school zal het al goed doen, de andere school wat minder. Het R. doet al veel aan het inrichten van het pedagogisch klimaat, maar wil er nog meer uithalen. Aan mij de vraag hoe de school dat kan doen.

Dit is een verslag vanuit de minor algemene pedagogiek, met het accent op het pedagogisch klimaat. Op het R. hebben alle lokalen een wand, over het algemeen staat deze bij elk lokaal open. Hierdoor had ik al een kleine indruk van hoe de sfeer in de klassen was. Om een duidelijker beeld te krijgen van de sfeer in de klassen heb ik aan alle klassen een flitsbezoek gebracht. Ik wilde weten hoe de leerkrachten dachten over de sfeer in de klassen en in de hele school, hiervoor heb ik een interview afgenomen met alle leerkrachten. Uiteindelijk heb ik voor dit onderzoek methodes voor het pedagogisch klimaat opgezocht en bekeken.

Hieruit volgt de volgende probleemstelling voor het onderzoek:

“Ik onderzoek wat de beste aanpak of methode is voor het o.b.s. Het .R om een zo goed mogelijk pedagogisch schoolklimaat dat zij willen verbeteren, te creëren met als doel voor een aanbeveling te zorgen waarin staat beschreven wat zij het beste kunnen doen om het pedagogisch klimaat te verbeteren.”

Tijdens dit onderzoek heb ik mij verdiept in de theorie over het pedagogisch klimaat, het woord wordt veel genoemd in het onderwijs, maar wat houdt het nu precies in? In het theoretisch deel staat beschreven wat de belangen van een goed pedagogisch klimaat zijn, de vaardigheden die een leerkracht nodig heeft voor een goed pedagogisch klimaat en wat richtlijnen voor een school zijn om het pedagogisch schoolklimaat vorm te geven.

Na het bestuderen van de literatuur had ik een beeld van wat het pedagogisch klimaat inhoudt. Toen heb ik flitsbezoeken in de klassen gehouden. Uit deze flitsbezoeken kon ik concluderen dat de leerlingen rustig zijn en dat de sfeer in de klassen rustig en gemoedelijk is. De leerkrachten lieten zien dat zij bewust handelen en beschikken over goede leerkrachtvaardigheden. Bij alle leerkrachten heb ik een interview afgenomen. Veel leerkrachten gaven soortgelijke antwoorden. De leerkrachten staan allemaal achter de visie en laten dit zien in hun handelen. De leerkrachten spraken allemaal over een rustige en een positieve sfeer. De band tussen de leerlingen onderling en tussen de leerkrachten en de leerlingen waren volgens de leerkrachten bijna allemaal goed. Er wordt zelden gepest en er zijn weinig gedragsproblemen in de school. De leerlingen zijn lief voor elkaar en ze zijn behulpzaam.

Het blijkt dat de school al veel doet aan het pedagogisch klimaat van de school. In één van de gesprekken met de directrice vertelde zij mij dat zij werkt aan de hand van de indicatoren van de inspectie op het gebied van het pedagogisch klimaat. Uit de schoolgids heb ik informatie over de visie en werkwijze van de school gehaald. Hierin staat beschreven wat zij allemaal doen om te zorgen voor een goed pedagogisch schoolklimaat. Er wordt aangegeven dat de school veel waarde hecht aan respect voor elkaar, rekening houden met elkaar, het accepteren van verschillen en dat zij de rol van de leerkracht zeer belangrijk vinden. De school hanteert een positieve benadering als basis. Communicatie krijgt veel aandacht op het R.

De school hoeft geen drastische veranderingen in te voeren. Er hoeft geen methode te komen die het gedrag van de leerlingen verandert. De methode die ik aanbeveel zal geen verandering aan, maar een aanvulling op, de bestaande werkwijze zijn. De school kan nog beter werken aan het pedagogisch klimaat. Dat kan volgens mij door te werken aan de pedagogische driehoek van het kind: het kind, de ouders en de school. Het kind kan zich veiliger voelen en zich beter ontwikkelen op sociaal-emotioneel gebied, de ouders kunnen meer betrokken worden en de leerkracht kan nog meer uit het kind halen. Deze methode sluit het best bij deze conclusie aan: 'de Gouden weken.' De methode 'de Gouden weken' sluit aan bij alle drie factoren van de pedagogische driehoek.

Voorwoord

In het laatste en vierde jaar van de PABO kies je als student een Minor. De minor waar ik voor heb gekozen is algemene pedagogiek. Deze minor wordt aangeboden door Suzanne Visser, docent pedagogiek op de Pabo, te Meppel. Dit onderzoek is vanuit mijn pedagogische minor.

Bij dezen wil ik An te Selle bedanken voor de begeleiding en feedback die zij mij tijdens dit onderzoek heeft geboden. Tijdens dit onderzoek heb ik nuttige tips en feedback van haar ontvangen. Met deze begeleiding ben ik tot dit eindresultaat gekomen. Ook wil ik de collega's van o.b.s. Het R. bedanken voor de feedback en hulp tijdens dit onderzoek.

Mayke Arends,

H, 13 november 2013

1 Inhoud

Inleiding	7
1 Achtergrond en aanleiding	8
2 Theoretisch kader: Wat wordt er verstaan onder een pedagogisch klimaat?	9
2.1 Wat houdt een pedagogisch klimaat in?	9
2.2 Het belang van een goed pedagogisch klimaat.	10
2.3 Het pedagogisch klimaat en de sociaal- emotionele ontwikkeling.	10
2.4 Wat is er nodig voor een goed pedagogisch klimaat?	11
3 De onderzoeksopzet	12
4 Hoe geeft het R. vorm aan de inrichting van het pedagogisch klimaat?	14
5. Het pedagogisch klimaat op Het R.	17
5.1 Flitsbezoek in de klassen.	17
5.2 De interviews met de leerkrachten.	21
6 De beschikbare methodes voor het bevorderen van het pedagogisch klimaat.	24
6.1 'De gouden weken'	24
6.2 De vreedzame school.	26
6.3 PBS	27
6.4 KlasseKids	28
6.5 Bouwen aan klasklimaat.	29
6.6 Leefstijl	30
6.7 Natuurlijk sociaal!	31
7 Conclusie probleemstelling en aanbevelingen.	32
7.1 Conclusie probleemstelling en aanbevelingen	32
7.3 Aanbevelingen voor verder onderzoek	33
8 Literatuurverwijzingen	34
Bijlage 1. De kijkwijzer	35

Inleiding

Er wordt van de leerkrachten verwacht dat zij veel weten en dat zij beschikken over leerkrachtvaardigheden om een 'goede' leerkracht te zijn. Er wordt veel aandacht besteed aan prestaties van de leerlingen, ook van hen wordt verwacht dat zij veel weten en kunnen. Een goede leerkracht zal voor het kind het beste wensen. De leerlingen horen zich veilig te voelen en met plezier naar school gaan.

Om ervoor te zorgen dat de leerlingen goede prestaties zullen leveren en met plezier naar school gaan is een goed schoolklimaat van belang. De ene school weet hier beter invulling aan te geven dan de andere school. Het R. wil het pedagogisch klimaat verbeteren. Ze denken al aan een nieuwe methode. Voordat de school een nieuwe methode aanschafft, wil zij weten hoe het pedagogisch klimaat het best verbeterd kan worden. De vraag die mij gedurende dit onderzoek bezighield, was: *'Hoe is het gesteld met het pedagogisch klimaat op het R. en zou het indien nodig aangepast kunnen worden?'*

Hieronder kunt u de opbouw van dit verslag lezen:

In hoofdstuk 1 leest u informatie rondom mijn onderzoek. Waarom heb ik dit onderwerp gekozen, welke vragen heb ik mijzelf gesteld tijdens dit onderzoek en wat verwacht ik dat de uitkomst zal zijn van het onderzoek. Ook heb ik in dit hoofdstuk vermeld wat mijn doel is van het onderzoek.

In hoofdstuk 2 leest u een selectie van de theorie die ik heb gelezen over het onderwerp van mijn onderzoek. In dit hoofdstuk staat beschreven wat het pedagogisch klimaat inhoudt.

In hoofdstuk 3 leest u mijn onderzoeksopzet. Hierin staan ook ter verduidelijking de onderzoeksvraag, probleemstelling en de hypothese. Ook staat in dit hoofdstuk de onderzoeksgroep waar ik mee heb gewerkt.

In hoofdstuk 4 leest u de visie van de school zoals het beschreven staat in de schoolgids en hoe het R. vorm geeft aan het pedagogisch klimaat.

In hoofdstuk 5 leest u het onderzoek dat ik op de school heb uitgevoerd. De flitsbezoeken die ik heb gehouden worden beschreven. Ook de interviews die ik heb afgenomen bij de leerkrachten worden in dit hoofdstuk beschreven.

In hoofdstuk 6 vindt u een overzicht van de beschikbare methodes voor het bevorderen van het pedagogisch klimaat en om aan de sociaal- emotionele ontwikkeling te werken.

In hoofdstuk 7 vindt u mijn conclusies wat betreft het onderzoek. In dit hoofdstuk worden de aanbevelingen die ik wil doen aan het R. vermeld.

Mayke Arends, H.

1 Achtergrond en aanleiding

Op het R. is men nieuwsgierig naar hoe het gesteld is met het pedagogisch klimaat. Zij willen weten of het wenselijk is om het pedagogisch klimaat te verbeteren. In dit hoofdstuk wordt beschreven wat de aanleiding van het gekozen onderwerp is. Mijn probleemstelling en de onderzoeksvragen worden beschreven. Als laatste kunt u de onderzoeksgroep en het doel van dit onderzoek lezen. Het doel van een onderzoek is een belangrijk gegeven.

Probleemstelling

“Ik onderzoek wat de beste aanpak of methode is voor het o.b.s. Het R. om een zo goed mogelijk pedagogisch schoolklimaat, dat zij willen verbeteren, te creëren met als doel voor een aanbeveling te zorgen waarin staat beschreven wat zij het beste kunnen doen om het pedagogisch klimaat te verbeteren.”

Hypothese

Aan het eind van het onderzoek verwacht ik, dat ik aan kan geven welke aanpak of methode het R. kan invoeren om het pedagogisch klimaat te verbeteren. Mijn verwachting is dat de school al goed werkt aan een goed pedagogisch klimaat en dat er een aanvulling ingevoerd kan worden.

Doel van het onderzoek

Het doel van mijn onderzoek is dat ik een aanbeveling kan aandragen aan Het R. om het pedagogisch klimaat te verbeteren. Uiteindelijk wil ik dat het R. naar aanleiding van mijn aanbeveling, door middel van een optimaal pedagogisch klimaat, het beste uit de leerlingen zal halen.

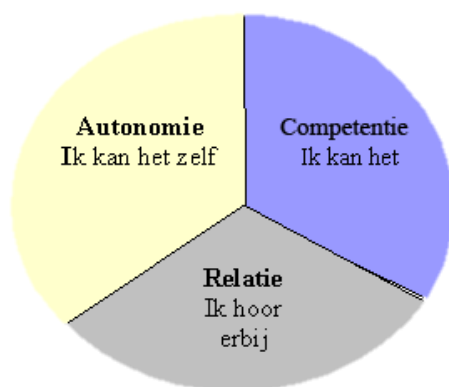
2 Theoretisch kader: Wat wordt er verstaan onder een pedagogisch klimaat?

De term pedagogisch klimaat wordt veel gebruikt in het onderwijs. In dit hoofdstuk wordt beschreven wat het pedagogisch klimaat inhoudt, wat de belangen zijn van een goed pedagogisch klimaat, wat een leerkracht en school nodig heeft om een goed pedagogisch klimaat te creëren en het verband tussen de sociaal-emotionele ontwikkeling van een kind met het pedagogische klimaat.

2.1 Wat houdt een pedagogisch klimaat in?

Onder de term het pedagogisch klimaat wordt verstaan:

*‘Onder pedagogisch klimaat verstaan we het totaal aan bewust gecreëerde en aanwezige omgevingsfactoren die inspelen op het welbevinden van het kind waardoor het zich in meer of mindere mate kan ontwikkelen’*¹ Het doel van een school voor een goed pedagogisch klimaat is het welzijn van alle leerlingen en leerkrachten op school. Dit is de basis voor het begeleiden van de sociaal-emotionele ontwikkeling van alle kinderen. Een goed pedagogisch klimaat in school is op te vatten als de basis voor het begeleiden van de sociaal emotionele ontwikkeling van álle kinderen. Er dient rekening gehouden te worden met de psychologische basisbehoeften van kinderen:

Psychologische basisbehoeften van een kind ²

Wanneer het gaat om het pedagogisch gezicht van de school zijn er twee niveaus:

1. Het niveau van de school als georganiseerd geheel

Hieronder valt het schoolklimaat, de schoolcultuur. Hierbij moet je denken aan keuze van onderwijsleerproces, interne en externe relaties, gezamenlijke keuzen gemaakt door de schoolorganisatie en afspraken en voorzieningen van de school

2. Het niveau van interactie tussen leerkracht en leerlingen

Het pedagogisch gezicht van een school is het meest zichtbaar op het niveau van de interactie tussen de leerkracht en de leerlingen en de leerlingen onderling. Of er een goede sfeer is wordt sterk bepaald door hoe de leerkracht omgaat met de klas en de relatie met individuele leerlingen.

¹ <http://www.artikeltjes.com/artikeltjes/839/1/Het-pedagogisch-klimaat-in-het-basisonderwijs-/Page1.html>

² <http://hetkind.org/2012/11/25/over-het-werk-van-luc-stevens-de-behoefte-aan-relatie-competentie-en-autonomie/>

2.2 Het belang van een goed pedagogisch klimaat.

Een goed pedagogisch klimaat zal zorgen voor betere leerprestaties, kinderen zullen zich thuis voelen, leerkrachten voelen zich prettig, het legt een gezonde basis voor de sociaal-emotionele ontwikkeling op school en kan ongewenste ontwikkelingen helpen voorkomen. Een belangrijke reden voor de school om te werken aan een goed pedagogisch klimaat is omdat de school de taak heeft om kinderen te begeleiden en te ondersteunen in hun sociaal- emotionele ontwikkeling.

In hun schooljaren leren kinderen vaardigheden en kennis die van belang zijn voor de rest van hun leven. Ze leren vaardigheden als: aansluiting zoeken, mee kunnen doen, het maken van vriendjes en het onderhouden van vriendschappen. Het aangaan van relaties is voor ieder mens van belang. De leerlingen worden ook geconfronteerd met zaken als: niet mee mogen doen, geen vriendjes hebben, uitgesloten worden, of in de klas of daarbuiten gepest worden.

2.3 Het pedagogisch klimaat en de sociaal- emotionele ontwikkeling.

Het pedagogisch klimaat staat in verband met de sociaal- emotionele ontwikkeling. Onder sociaal- emotionele ontwikkeling wordt het volgende verstaan: *'Het gaat over relaties die mensen met elkaar aangaan en gevoelens die deze relaties oproepen.'* Ook kinderen gaan vanaf het vroegste begin relaties aan met anderen. Voor het welzijn is ieder mens afhankelijk van contacten met anderen.'

De sociaal-emotionele ontwikkeling:

1. Sociaal: relaties van een persoon met een ander persoon. Eén van de basisbehoeften van de mens.
2. Emotioneel: gemoedstoestand. Gevoelens en gedachten die relaties met andere mensen oproepen.
3. Ontwikkeling: een proces doormaken, leert van ervaringen en situaties.

De woorden van onderwijswetenschapper Luc Stevens:

'Sociaal-emotionele ontwikkeling en cognitieve ontwikkeling kunnen niet los van elkaar gezien worden, ze bepalen elkaars kwaliteit.'³

Het doel van sociaal emotionele ontwikkeling:

'We willen bereiken dat kinderen opgroeien tot evenwichtige personen, die sociaal competent zijn, kunnen omgaan met emoties, een positief zelfbeeld hebben en hun eigen mogelijkheden kunnen benutten.'

Zoals ik eerder heb genoemd hangt het pedagogisch klimaat samen met de sociaal-emotionele ontwikkeling;

Pedagogisch klimaat	Sociaal- emotionele ontwikkeling
Betrokken zijn op elkaar	Afhankelijk van contacten
Interactie leerkracht <-> leerling	Behoefte aan relatie
Onderlinge communicatie	Groei door interactie
Welzijn van kinderen	Ontwikkeling zelfbeeld
Manier van omgaan	Omgaan met gevoelens

³ <http://hetkind.org/2012/11/25/over-het-werk-van-luc-stevens-de-behoefte-aan-relatie-competentie-en-autonomie/>

2.4 Wat is er nodig voor een goed pedagogisch klimaat?

Wanneer een school vorm geeft aan het pedagogisch klimaat, dient er rekening met een aantal punten gehouden te worden:

1. Alle mensen zijn **gelijkwaardig**. Gelijkheid in waarde. Acceptatie en respect.
2. Ieder wordt **gerespecteerd, geaccepteerd en gewaardeerd** zoals hij is.
3. **Verscheidenheid**. Door dit te accepteren en te respecteren ontstaat er een rijke gemeenschap. We willen echt omgaan met verschillen.
4. **Rekening houden** met persoonlijke voorkeuren en geschiktheid. Niet iedereen hoeft alles te kunnen (ook voor de collega's).
5. Ieder heeft **recht op steun en hulp**

Voor een goed pedagogisch klimaat in de klas heeft de leerkracht kennis en vaardigheden nodig met betrekking tot:

- Het eigen interactiegedrag: verbaal en non-verbaal.
- Interactiepatronen.
- Bevorderen van relaties met de leerling of leerlingen.
- Kunnen onderkennen van groepsprocessen.
- Kunnen bevorderen en bijsturen van groepsprocessen.
- Het kunnen ondersteunen van individuele kinderen binnen deze processen.
- Het kunnen bieden van ondersteuning met betrekking tot het verwerven van sociale vaardigheden, inzichten en houding.

Een school moet zich er van bewust zijn dat de sfeer in de klas niet automatisch de sfeer van de school is.

Vragen die de school kan stellen om als team de pedagogische kwaliteit van de school te verbeteren:

- Wat vinden we waardevol, goed en belangrijk voor onze kinderen?
- Waarop moet ons gedrag als opvoeders gericht zijn?
- Wat zijn maatstaven voor een goed opvoedkundig handelen?
- Hoe wordt op onze school tegen kinderen aangekeken?
- Wat hebben de kinderen nodig?
- Hoe zou de omgang met kinderen moeten zijn?
- Welke waardevolle zaken zouden meegegeven kunnen worden?
- Wat is de rol van ouders binnen school?
- Wat zijn belangrijke waarden en normen?

⁴ <http://www.driehoektraining.nl/>

3 De onderzoeksofzet

In dit hoofdstuk beschrijf ik de ofzet van het onderzoek. Hierin staat beschreven wat mijn probleemstelling is, de onderzoeksvragen die ik wil gaan beantwoorden, de hypothese, het doel van het onderzoek, de onderzoeksdoelgroep en hoe ik onderzoek heb gedaan. Het onderzoek heb ik uitgevoerd door interviews af te nemen, flitsbezoeken te houden en door een methode analyse uit te voeren.

Onderzoeksvraag

In de afgelopen vier jaar heb ik veel scholen meegemaakt. Elke school was anders en had een ander (pedagogisch) schoolklimaat. De ene was prettiger dan de ander. Op één school viel het mij op dat er veel moest veranderen. Hoe de school het schoolklimaat kon verbeteren wist ik niet. Het R. wilde het schoolklimaat verbeteren, dit was voor mooi onderwerp voor mijn onderzoek.

De onderzoeksvraag:

Hoe is het gesteld met het pedagogisch klimaat op het R. en zou het indien nodig aangepast kunnen worden? ‘

Deelvragen

- Wat wordt er verstaan onder een pedagogisch klimaat?
- Hoe is het pedagogisch klimaat op Het R?
- Wat is de visie van Het R. op het pedagogisch klimaat?
- Hoe wordt de visie nageleefd door de school en de leerkrachten?
- Wat kan er beter in het pedagogisch klimaat van Het R?
- Welke methodes zijn er voor werken aan het pedagogisch klimaat zijn er en hoe zien deze eruit?
- Heeft Het R. al een methode voor sociaal- emotionele ontwikkeling, zo ja welke?
- Welke methode sluit het best aan bij de visie/missie van Het R. op het pedagogisch klimaat?

Onderzoeksdoelgroep

Mijn onderzoek heb ik gehouden op o.b.s. Het R. te H.. De gegevens voor dit onderzoek zijn afkomstig van de directrice, de schoolgids en de leerkrachten van de school.

De groepen bestaan uit: groep 1,2 en 3, groep 4 en 5, groep 6 en 7 en groep 8. De flitsbezoeken heb ik in al deze groepen afgenomen, dat is in vier groepen. Voor dit onderzoek heb ik alle leerkrachten geïnterviewd, dat zijn vijf leerkrachten.

Onderzoeksstrategie

Voor dit onderzoek zijn verschillende manieren toegepast om tot een resultaat te komen. Ik heb een aantal gesprekken gehad met de directrice, zo kon ik het onderzoek afstemmen op de wensen van de school. De directrice vertelde mij over de werkwijze die zij hanteert om vorm te geven aan het pedagogisch klimaat van de school. De directrice gaf mij de tip om in alle klassen een flitsbezoek af te nemen. Op die manier kon ik de sfeer in de klassen ervaren. Na het brengen van de flitsbezoeken heb ik bij alle leerkrachten een interview afgenomen. Om aan te bevelen welke methode het beste voor het R. zal zijn heb ik een methode analyse uitgevoerd. Voor deze analyse heb ik een aantal criteria toegepast.

Flitsbezoek

Voor alle flitsbezoeken heb ik observatiepunten opgeschreven voordat ik het flitsbezoek afnam. Tijdens de flitsbezoeken heb ik op die observatiepunten gelet. Een flitsbezoek geeft een indruk van de sfeer in de klassen en door middel van observatie kan er gelet worden op leerkracht en leerlinggedrag.

De observatiepunten:

- De ervaring in de klas.
- Hoe werkt de leerkracht aan een positieve sfeer.
- Hoe gaan de leerlingen met elkaar om, contact leerlingen onderling.
- Hoe lijkt het contact tussen de leerkracht en de leerlingen.
- Zijn er veel conflicten.
- Evt. verdere observaties.

Interviews

Om te achterhalen hoe de leerkrachten de sfeer in de klassen en in de school ervaren heb ik hier vragen over in het interview. Door middel van het interview wilde ik achterhalen hoe de leerkrachten werkten vanuit de pedagogische visie. Het interview heb ik opgesteld met behulp van de bestudeerde theorie over het pedagogisch klimaat. De afgenomen interviews heb ik allemaal uitgewerkt op papier, zodat ik hieruit een conclusie kon trekken.

Methode analyse

Om te concluderen welke methode het beste voor het R. is heb ik de beschikbare methodes vergeleken.

Voor deze analyse heb ik vaste criteriapunten toegepast:

- Wat is de doelgroep van de methode?
- Wat is de werkwijze van de methode?
- Wat zijn de richtlijnen van de methode?
- Wat is het doel van de methode?
- Hoeveel tijd zal het werken met de methode in beslag nemen?

4 Hoe geeft het R. vorm aan de inrichting van het pedagogisch klimaat?

Om deze vraag te kunnen beantwoorden heb ik eerst bekeken hoe het R. het pedagogisch klimaat in de schoolgids beschrijft. In dit hoofdstuk wordt beschreven hoe de school handelt om een zo goed mogelijk pedagogisch klimaat te creëren.

Uit de schoolgids van Het R.;

Pedagogische lijn

Pedagogisch klimaat

'Als een kind zich veilig voelt en goed in zijn vel zit, zal het zich evenwichtiger ontwikkelen en beter gaan presteren. De school heeft hierin een duidelijke rol en zal de voorwaarden daartoe moeten scheppen. Daarom besteden we veel aandacht aan:

- * respect hebben voor elkaar op elk gebied*
- * rekening houden met elkaar, de ander en de omgeving*
- * het accepteren van verschillen in prestaties, meningen, karakter en uiterlijk*
- * het zorgen voor een veilige omgeving, zowel opvoedkundig als onderwijskundig*
- * het eerlijk en open met elkaar om te gaan*

De rol van de leerkracht vinden we hierbij zeer belangrijk. Leerkrachten hebben een voorbeeldfunctie. We hanteren een positieve benadering als basis. Communicatie krijgt veel aandacht. Vooral het opbouwen van een goede band met ouders door duidelijke communicatie.'

De school werkt aan de burgerschap van de leerlingen door middel van een leerlingenraad. Het doel hiervan is dat kinderen mee denken en een stem hebben in de kwaliteit van het onderwijs. De kinderen ervaren het werken in een raad.

Kinderen leren op school om te gaan met verschillen en overeenkomsten en om te leren samenwerken met anderen op basis van gelijkheid. Het R. biedt bv. gastlessen, leerlingenzorg en gezamenlijke acties om gemeenschappelijke belangen te ervaren. Hierbij kunt u denken aan de plantenactie (om geld voor school in te zamelen).

Het R. volgt de ontwikkeling van sociale competenties van de leerlingen gedurende hun hele schoolloopbaan. Uitgangspunt is dat de sociale vaardigheden op het verwachte niveau liggen. Om te kunnen beoordelen en volgen of deze sociale competenties naar verwachting zijn biedt de school het volgende aan:

- Doorgaande lijn
- Aanbod Wie Voor Doel
- Meetinstrument VISEON Leerkracht Groep 1-8 Systematisch volgen en meten van de sociale Competenties
- Sociale weerbaarheidstraining
- SWW Op aanvraag, Samenwerking sww en school. Deze training is voor het individuele kind.
- Assertiviteitscursus SWW Kinderen groep 7 en 8 (om het jaar)
- Weerbaarheid trainingen. Hierin wordt o.a. aandacht besteed aan: opkomen voor jezelf en respectvol omgaan met anderen.
- Oeps formulier
- Indamstrategie
- Leerkracht en IB-er Individueel niveau
- Aanpak bij pesten of conflictsituaties

De methode waar het R. mee werkt voor de sociaal- emotionele ontwikkeling is de methode Goed gedaan! De methode komt van de uitgever Malmberg.

De methode voor de sociaal- emotionele ontwikkeling: Goed gedaan!

Uitgever: Malmberg

'Hoe ga je respectvol met elkaar om? Dat is voor kinderen niet zo gemakkelijk. Er zijn namelijk heel veel vormen van voorbeeldgedrag en reacties op het eigen gedrag. 'Doe eens gewoon' is niet meer voldoende. Want wat is 'gewoon'? ⁵

De methode goed gedaan is een lesmethode voor de sociaal emotionele ontwikkeling voor de kinderen van groep 1 t/m 8. De kinderen leren hoe ze respectvol met elkaar om gaan. Er wordt op een positieve manier uitleg gegeven over gevoelens en gedrag. Er wordt gewerkt aan het aanleren van concreet gedrag. In alle klassen is een map met daarin de bijbehorende lessen. De leerkracht kan door middel van een observatielijst bijhouden hoe het met de sociaal- emotionele ontwikkeling van de leerlingen gaat. De methode gaat van ouderbetrokkenheid uit. Bij elke les kan de leerkracht een brief meegeven voor de ouders, waarin aangegeven staat wat de kinderen hebben geleerd. Bij elke les is er de mogelijkheid om een poster in de klas op te hangen. Zo worden de leerlingen aan de aangeleerde vaardigheid herinnerd.

Tijdens het gesprek met de directrice vertelde ze mij dat er veel wordt gedaan om ervoor te zorgen dat het pedagogisch klimaat op de school goed is. Zo doet zij er zelf veel moeite voor en zorgt ze ervoor dat ook het team zich inzet voor een goed pedagogisch klimaat. De directrice heeft in één van haar mappen een overzicht van de indicatoren, voor een goed pedagogisch klimaat, die zijn uitgereikt door de inspectie.

Het overzicht van de inspectie:

KERNKADER PRIMAIR ONDERWIJS

Kwaliteitsaspect 4

Het schoolklimaat wordt gekenmerkt door veiligheid en respectvolle omgangsvormen.

4.1 De ouders zijn betrokken bij de school door de activiteiten die de school daartoe onderneemt.

4.2 De leerlingen voelen zich aantoonbaar veilig op school.

4.3 Het personeel voelt zich aantoonbaar veilig op school.

4.4 De school heeft inzicht in de veiligheidsbeleving van leerlingen en personeel en in de incidenten die zich op het gebied van sociale veiligheid op de school voordoen.

4.5 De school heeft een veiligheidsbeleid gericht op het voorkomen van incidenten in en om de school.

4.6 De school heeft een veiligheidsbeleid gericht op de afhandeling van incidenten in en om de school.

4.7 Het personeel van de school zorgt ervoor dat de leerlingen op een respectvolle manier met elkaar en anderen omgaan.¹

⁵ <http://www.malmberg.nl/Basisonderwijs/Methodes/Overige-methodes/Goed-gedaan.htm>

De directrice vertelde mij dat dit overzicht voor haar een leidraad is in het inrichten van het pedagogisch klimaat. Eens in de zoveel tijd wordt er een oudertevredenheidsonderzoek gehouden en wordt er bekeken hoe ouders tegen de school aankijken.

De school werkt met Viseon, van de uitgever Cito.

Dit is een systeem om de gegevens over het sociaal- emotioneel functioneren van de leerlingen één of meerdere keren per jaar systematisch in beeld te brengen.

De directrice gaf aan dat de school een gering gewicht heeft. Wanneer je over het gewicht van een school spreekt gaat het hierom: De gewichtenregeling in het basisonderwijs bepaalt hoeveel geld een basisschool krijgt om onderwijsachterstanden weg te werken. Dit gebeurt op basis van het opleidingsniveau van de ouders en het postcodegebied van de school.

Opleidingsniveau ouders

Kinderen van laagopgeleide ouders hebben vaker leerachterstanden. Gemeenten bepalen aan de hand van de hoogst genoten opleiding van 1 of beide ouders of hun kinderen extra taallessen nodig hebben. Het opleidingsniveau van de ouders bepaalt het gewicht dat de school toekent aan een achterstandsleerling. Heeft een achterstandsleerling het gewicht 0,3 of 1,2; dan krijgt de school extra geld. Dit geld is onderdeel van het totaalbedrag dat de school ontvangt voor het verzorgen van onderwijs

Elke leerkracht heeft in zijn of haar klassenmap een kijkwijzer en vragenlijst voor de leerlingen. Dit heeft de school afgelopen jaar gekregen en de komende tijd gaan ze hier steeds meer mee werken. De kijkwijzer is gericht op het klassenmanagement, met het accent op het pedagogisch klimaat. Er zijn drie pagina's, de één is voor de leerkracht om aan te geven hoe de situatie is, de andere pagina is voor de leerlingen. De leerlingen vullen in hoe zij de situatie vinden. De laatste pagina is voor de leerkracht om de vragenlijsten van de leerlingen te verwerken. Er worden stellingen gesteld als: *'Ik vind, dat de klas er netjes uit ziet en ik vind mijn tafel op een goede plek staan.'* Voor de leerkracht zijn er soortgelijke stellingen: *'Ik vind dat mijn bureau op een handige plaats staat en ik vind het prettig dat de deur van de klas open staat.'* De kijkwijzer is te vinden in bijlage 1.

5. Het pedagogisch klimaat op Het R.

Hoe is het pedagogisch klimaat op het R?

Voor het beantwoorden van deze vraag heb ik flitsbezoeken gebracht aan alle klassen en heb ik een interview afgenomen bij de leerkrachten. U leest in dit hoofdstuk de resultaten van de flitsbezoeken en de samenvatting van de interviews.

5.1 Flitsbezoek in de klassen.

Op advies van de directrice heb ik aan alle klassen een flitsbezoek gebracht. Een flitsbezoek wordt over het algemeen door de leidinggevende van een school gedaan. De leidinggevende komt dan (vooraf afgesproken of onaangekondigd) een aantal minuten observeren in de klassen. Dat wordt gedaan zodat de leidinggevende een indruk krijgt van hoe het er in de klassen aan toe gaat en hoe de leerkracht functioneert. Ik heb flitsbezoeken afgenomen om te kijken en om te ervaren hoe de sfeer in de klassen is. Bij één van de flitsbezoeken kwam ik ongepland, bij de andere bezoeken kwam ik gepland.

Flitsbezoek groep 1, 2, 3

- Ervaring in de klas.

Leerlingen weten hun taak. Groep drie werkt geconcentreerd, af en toe afgeleid door wat er in de klas gebeurt. De sfeer is goed, het is rustig in de klas. De kinderen van groep 1/2 spelen allemaal, je hoort ze zachtjes praten. Af en toe gaat het harder, dan worden ze hierop aangesproken.

- Hoe werkt de leerkracht aan positieve sfeer.

De leerkracht geeft veel complimentjes en benoemt positief gedrag. Dit heeft effect, de andere kinderen gaan zich ook beter gedragen. De leerkracht zorgt voor rust in de klas. De leerkracht maakt tussen het werken door een praatje met de leerlingen. Er is ruimte voor een grapje. De leerkracht is consequent. De leerkracht is en blijft rustig en heeft een vriendelijke stem. De leerkracht stelt zich vriendelijk op tegenover de leerlingen.

- Hoe gaan de leerlingen met elkaar om, contact leerlingen onderling.

De leerlingen zijn aardig voor elkaar. Ze willen elkaar allemaal helpen. Groep 1/ 2 speelt goed samen. Er is even ruzie om speelgoed, dit is met de hulp van de leerkracht weer opgelost. De kinderen spelen samen verder.

- Hoe lijkt het contact tussen de leerkracht en de leerlingen.

Goed. De leerlingen luisteren naar de leerkracht. Groep één zoekt af en toe wat grenzen op, die worden door de leerkracht aangegeven en nageleefd. De leerlingen komen naar de leerkracht toe en maken een praatje met de leerkracht. Er is ruimte voor een grapje.

- Zijn er veel conflicten?

Eén keer tussen twee kleuters. De leerkracht speelde hier direct op in. Zij haalde de leerlingen uit elkaar, liet ze op een stoel zitten en ging met beide leerlingen in gesprek over het voorval.

Flitsbezoek groep 4/5.

Om 10.40 na de pauze.

- Ervaring in de klas.

Het is stil in de klas, de leerlingen kijken eerst samen met de leerkracht wat werk na en gaan dan aan het werk. Af en toe hoor je wat gefluister. Er is een positieve sfeer. Het is rustig in de klas.

- Hoe werkt de leerkracht aan positieve sfeer.

De leerkracht praat rustig. Er wordt aangegeven wat er moet gebeuren. Er worden tips gegeven op het werkgebied. De leerlingen worden duidelijk, maar vriendelijk op hun gedrag aangesproken. De leerlingen moeten na een tijdje stoppen met kletsen en er worden nieuwe verwachtingen uitgesproken door de leerkracht. Wanneer ze later doorgaan zet de leerkracht de tafels uit elkaar, dit zonder woorden. Dit helpt, de leerlingen werken nu verder. De leerkracht is vriendelijk tegen alle leerlingen.

- Hoe gaan de leerlingen met elkaar om, contact onderling.

De leerlingen zijn geconcentreerd, helpen elkaar wanneer dit nodig is. Dit doen ze heel zachtjes. Op een gegeven moment gebeurt er iets grappigs, ze kunnen hier samen om lachen. De leerling zeggen af en toe wat tegen elkaar, werken daarna weer verder.

- Hoe lijkt het contact: leerkracht met de leerlingen.

De leerkracht helpt de leerlingen die dat nodig hebben. Alle leerlingen worden gezien, wanneer er een leerling vastloopt, krijgt hij of zij de nodige hulp en kan dan verder werken. De taken worden gecontroleerd. De leerkracht werkt gestructureerd, alle blokjes staan op tafel, wanneer de leerkracht heeft geholpen wordt het blokje omgedraaid. De leerkracht doet elke keer een vaste hulpronde.

- Veel conflicten?

Geen conflicten.

- Verdere observaties.

De leerkracht kan de klas uitlopen, de leerlingen werken rustig door.

De leerkracht reageert op ongewenst gedrag, ze haalt een leerling achter de computer vandaan, omdat hij veel lawaai heeft.

Flitsbezoek groep 6/7.

Om 09.50:

1. Tijdens het werken

2. Tijdens fruit eten.

- Ervaring in de klas.

- 1 De leerlingen zijn allemaal aan het werk. Iedereen lijkt geconcentreerd aan het werk te zijn. Het is stil in de klas, af en toe hoor je wat gefluister. De sfeer is goed.
- 2 De leerlingen pakken snel en rustig de fruittassen. Ze gaan zitten en pakken hun eten en drinken. Er is wat geklets onderling, het klinkt gezellig.

- Hoe werkt de leerkracht aan positieve sfeer.

De leerkracht praat op een vriendelijke manier, rustig. Er worden veel complimentjes gegeven aan de leerlingen tijdens de verlengde instructie. De leerkracht heeft ruimte om even een praatje te maken met de leerlingen. De leerkracht houdt zich aan de regels en is daar duidelijk in. Er wordt gewerkt met het stilteteken, de leerkracht wacht geduldig. Het duurt even, dat geeft de leerkracht aan op een positieve manier. Er wordt feedback gegeven op het harde werken, de klas krijgt een compliment. Als beloning wordt aangegeven dat de leerlingen langer buiten mogen spelen. De leerkracht houdt overzicht.

- Hoe gaan de leerlingen met elkaar om, contact onderling.

De leerlingen zijn taakgericht, iedereen werkt stil aan zijn taak. Af en toe overleggen ze zachtjes. De leerlingen zijn geconcentreerd aan het werk. De leerkracht maakt af en toe een praatje met een leerling.

- Hoe lijkt het contact: leerkracht met de leerlingen

Het contact lijkt goed, de leerlingen luisteren naar de leerkracht. Tijdens de uitleg geeft de leerkracht vriendelijk aan dat een leerling een bepaalde strategie mag proberen, maar dat ze het zelf anders zou doen. Hier wordt aandacht aan besteed. Tussendoor neemt de leerkracht tijd voor observatie. De leerlingen krijgen ruimte om wat te kletsen voor het eten, wanneer jeugdjournaal start, zijn de leerlingen stil aan het eten en kijken.

- Veel conflicten?

Geen conflicten.

Flitsbezoek groep 8.

Om kwart over 9 tijdens het oefenen van de musical.

- Ervaring in de klas.

De leerlingen zijn allemaal druk bezig met het oefenen van de musical. Een aantal leerlingen moet hun rol oefenen, de scènes. De andere leerlingen kijken mee en ondertussen oefenen zij hun tekst. De sfeer is goed, positief. De leerlingen ogen allemaal vrolijk, ze lachen allemaal om de grapjes, ook de leerkracht.

- Hoe werkt de leerkracht aan een positieve sfeer.

De leerkracht helpt de leerlingen met het oefenen, fluistert ze de tekst toe. Er wordt op een positieve manier feedback gegeven, er worden duidelijke tips gegeven om wat mee te doen. Wanneer twee leerlingen beter moeten oefenen wordt dat aangegeven. Dit wordt gedaan op een vriendelijke, maar duidelijke manier. Er is ruimte voor 'fouten', deze kunnen ze verbeteren.

- Hoe lijkt het contact: leerkracht met de leerlingen.

Positief, de leerlingen lijken de leerkracht te vertrouwen. De leerlingen zoeken oogcontact tijdens het acteren. Wanneer ze twijfelen, zoeken ze bevestiging bij de leerkracht. De leerkracht helpt wanneer dit nodig is, hij geeft de leerlingen oplossingen. De leerlingen volgen het advies van de leerkracht op. De onzekere leerlingen lijken het vervelend te vinden als iets minder goed gaat, de leerkracht stelt ze gerust. De leerkracht lacht mee om de grapjes. Stelt verwachtingen, de leerlingen moeten allemaal meedoen en anders stil zijn.

- Hoe lijkt het contact: leerlingen onderling, hoe gaan de leerlingen met elkaar om.

De leerlingen werken samen, ze zijn aardig voor elkaar. De leerlingen helpen elkaar dingen te herinneren. Alle leerlingen lijken hun taak serieus te nemen. Ze doen duidelijk hun best en lijken het vervelend te vinden als ze de tekst niet kennen. Ze zijn taakgericht. De sfeer onderling is goed, ze staan samen een stuk te spelen. Als iemand iets vergeet om te doen, helpen de andere leerlingen hem of haar daaraan herinneren. De leerlingen maken samen plezier, dat stralen ze uit. De leerlingen lijken elkaar goed te vertrouwen, ze durven hun rol goed te spelen.

- Veel conflicten?

Er waren geen conflicten of onaardige momenten tussen leerlingen.

Conclusie flitsbezoeken

In alle klassen was het rustig, de leerlingen waren rustig en alle leerkrachten waren rustig, zij straalden dit allemaal uit. In alle klassen was de sfeer goed, het was fijn om er te zijn. Alleen in de kleuterklas heb ik een conflict gezien, verder is er niets voorgevallen. In alle klassen zag ik dat er ruimte was voor af en toe een grapje tussen het werken door.

5.2 De interviews met de leerkrachten.

In de schoolgids lees je een visie van de school op het pedagogisch klimaat van de school. Wanneer je als ouder, stagiaire, invaller of met een andere functie of bedoeling de school in komt zal je al snel een idee krijgen van de sfeer in de school. Voor de één zal dat positiever zijn dan de ander. Als stagiaire krijg je veel mee van de school, de leerlingen en de leerkrachten. Ik had een eigen beeld van de school en mijn eigen idee over hoe de leerkrachten tegen het pedagogisch klimaat aankeken. Maar dat is geen bruikbare informatie voor dit onderzoek. Het was belangrijk om te onderzoeken hoe de leerkrachten zelf dachten over het schoolklimaat, zodat ik niet alleen op de informatie uit mijn flitsbezoeken zou vertrouwen. Ik wilde weten hoe de leerkrachten dachten over de aandachtspunten voor het invullen van een veilig schoolklimaat en of zij een goed beeld hadden van de werkwijze van de school.

Het interview heb ik opgesteld met behulp van de bestudeerde theorie over het pedagogisch klimaat.

<i>Dit is het interview dat ik heb afgenomen bij de leerkrachten</i>	<i>De antwoorden die de leerkrachten gaven op het interview</i>
1. Hoe zou je de sfeer in de school omschrijven?	Alle leerkrachten geven aan dat zij de sfeer in de school prettig vinden, er wordt aangegeven dat het rustig is en dat er een gemoedelijke sfeer heerst. Ook in de gang is het rustig.
2. Hoe ervaar je de sfeer in eigen klas?	<i>‘Gemoedelijk. De kinderen gaan leuk en lief met elkaar om. Als er een ‘ruzie’ is dan wordt hier over gepraat, de ruzie wordt uitgesproken.’</i> In de eigen klassen omschrijven de leerkrachten de sfeer als prettig en gemoedelijk.
3. Hoe vind je de sfeer in het team?	<i>‘Goed, we staan altijd voor elkaar klaar. Iedereen is flexibel. Gesprekken over school en privé worden afgewisseld.’</i> Alle leerkrachten geven aan dat zij het prettig werken vinden in het team. Eén leerkracht geeft aan dat de leerkrachten elkaar goed kennen.
4. Voel je je gewaardeerd als leerkracht op deze school?	Alle leerkrachten voelen zich gewaardeerd.
5. Heb je een beeld van de sfeer in andere klassen? Zo ja, wat voor beeld heb je daarvan?	<i>‘Ja, doordat alle lokalen de wanden open hebben staan krijg je veel mee van wat er in de klassen gebeurt.’</i> De leerkrachten geven allemaal aan dat het in de andere klassen rustig is, dat er duidelijke regels zijn en dat er een goede werksfeer heerst.
6. Hoe is jouw relatie/band met de hele groep?	De leerkrachten geven aan dat zij een goede band met de klas hebben. De leerlingen kunnen hun verhaal bij de leerkracht kwijt en ze moeten met plezier naar school gaan.
7. Hoe is jouw relatie/band met de leerlingen individueel?	De band tussen leerkracht en leerlingen individueel wordt door de leerkrachten als goed en positief beschreven, één leerkracht geeft aan dat je met gesloten leerlingen contact moet blijven zoeken.

8. Hoe is de relatie van de leerlingen onderling op schoolniveau?	<i>Tussen de meeste goed. De leerkrachten zien niet alleen hun klas als 'eigen' leerlingen, maar alle leerlingen van de school. Het draait niet alleen om de eigen groep. Ook andere kinderen kunnen aangesproken worden.</i>
9. Hoe is de relatie van de leerlingen onderling op klasniveau?	Ook hier geven de leerkrachten aan dat de leerlingen goed met elkaar overweg kunnen. <i>'De leerlingen accepteren elkaar.'</i>
10. Hoe zie je de school afspraken en regels terug in de school?	In iedere klas hangen afspraken, deze bevinden zich ook in de klassenmappen. <i>'Door het op een positieve manier af en toe te noemen, de leerlingen eraan te herinneren.'</i>
11. Hoe zie je de afspraken terug in de klas? (Met praten kom je verder! We lossen dingen op met woorden. Als je iets niet leuk vindt, moet je het ook niet bij een ander doen. Iedereen is anders en dat is juist leuk! We maken hier geen grapjes over. Houd op = stop! Als iemand iets doet, wat je niet leuk vindt, zeg je Stop.)	<i>Zelfde als voorgaande vraag. Ook door tijdens (conflict) situaties de leerlingen erop te wijzen.</i>
12. Hoe vind je de omgang van de leerkrachten met kinderen op klassenniveau?	<i>'De leerkrachten blijven allemaal rustig. De leerlingen worden aangesproken op gedrag.'</i> De leerkrachten houden zich allemaal aan de voorgaande afspraken voor de leerkrachten.
13. Hoe vind je de omgang van de leerkrachten met kinderen op schoolniveau (op het plein, tijdens schoolbrede activiteiten)?	De leerkrachten ervaren dit als goed. <i>'Iedereen kent elkaar en de leerkrachten letten op alle leerlingen, niet alleen de leerlingen van de eigen groep. We benoemen zo veel mogelijk op een positieve manier. Ieder kind wordt gezien zoals hij of zij is.'</i> De school heeft een klein leerlingenaantal, hierdoor kent iedereen elkaar goed.
14. Welke waarden en normen vind je hier in school er uitspringen?	<i>'Rekening houden met elkaar. Iedereen is anders en dat is leuk. Met praten kom je verder. Als je iets niet leuk vindt, moet je het ook niet bij een ander doen.'</i>
15. Vind je dat de school genoeg aandacht besteedt aan sociaal-emotionele ontwikkeling?	<i>Ja, via de sociaal- emotionele methode, maar ook in het algemeen. Elk kind komt op het gebied van sociaal- emotioneel gebied tot zijn recht. Er wordt les gegeven uit de methode: Goed gedaan. Er wordt gewerkt met het programma Vision. In de bovenbouw krijgen de leerlingen weerbaarheid training.'</i> De leerkrachten vinden dat er genoeg aandacht wordt besteed aan de sociaal- emotionele ontwikkeling.
16. Wat zou er beter kunnen als je kijkt	De leerkrachten geven aan dat er weinig tot geen

naar het werken aan de sociaal-emotionele ontwikkeling?	verbetering nodig is. Eén leerkracht geeft aan dat zij vindt dat Viseon soms een verkeerde indruk geeft, het is leerkrachtafhankelijk.
17. Zie je resultaten in de klas door het werken met de methode Goed gedaan!	<i>‘Ja, de leerlingen geven elkaar meer complimentjes.’</i> De leerkrachten zijn tevreden over de sociaal- emotionele methode. <i>‘Op een leuke coöperatieve manier worden veel onderwerpen bespreekbaar.’</i>
18. Hoe wordt er in deze school aan het doel van sociaal-emotionele ontwikkeling gewerkt?	<i>Viseon en de methode Goed gedaan.</i> <i>‘Situaties worden direct bespreekbaar gemaakt. Er wordt met elkaar gesproken, niet alleen een toespraak van de leerkracht.’</i> In de bovenbouw krijgen de leerlingen sociale vaardigheidstraining.
19. Hoe wordt er in de klas aan het doel van sociaal-emotionele ontwikkeling gewerkt? (Het doel van sociaal emotionele ontwikkeling: <i>‘We willen bereiken dat kinderen opgroeien tot evenwichtige personen, die sociaal competent zijn, kunnen omgaan met emoties, een positief zelfbeeld hebben en hun eigen mogelijkheden kunnen benutten.’</i>	<i>Zie vorige vragen.</i>
20. Heb je het idee dat de leerlingen op sociaal-emotioneel gebied tot hun recht komen in de school/ de klassen?	Op deze vraag geven alle leerkrachten aan dat zij het idee hebben dat alle leerlingen tot hun recht komen op sociaal- emotioneel gebied.
21. Hoe vind je dat er wordt omgegaan met pesten?	De leerkrachten zitten op één lijn qua omgang met ‘pestgedrag’. Over het algemeen wordt er veel aan gedaan om pestgedrag te voorkomen. Het wordt de leerlingen vanaf groep 1 t/m groep 8 geleerd hoe je met elkaar omgaat. Er wordt benoemd wat je wel en wat je niet kunt zeggen en er wordt vaak benoemd dat iedereen anders is en mag zijn en dat we dat accepteren. Onder pestgedrag wordt buitensluiten van een andere leerling, uitschelden of evt. lichamelijk geweld verstaan. Gebeurt het toch wordt het aangepakt en besproken. Er komt dan een gesprek met de desbetreffende leerling, de ouders en eventueel met de directrice. De leerkracht die pestgedrag in zijn of haar klas heeft, bespreekt dit met het team en de directrice. Samen wordt er overlegd wat de vervolgstappen zijn.
22. Wordt er goed omgegaan met kinderen die belemmering hebben in de sociaal-emotionele ontwikkeling?	Wanneer een leerling toch wordt belemmerd in zijn of haar sociaal-emotionele ontwikkeling wordt hier wat aangedaan. Dit kan door SoVa (Sociale Vaardigheidstraining) of eventueel met behulp van maatschappelijk ondersteuning voor school. De ouders zullen bij signalering worden ingelicht en zullen betrokken worden bij de vervolgstappen voor de leerling.

6 De beschikbare methodes voor het bevorderen van het pedagogisch klimaat.

Het pedagogisch klimaat op de school is in principe in orde, zoals uit het onderzoek blijkt zijn er weinig problemen tussen de leerlingen en de leerkrachten. Er wordt niet tot weinig gepest en er zijn geen grote problemen in de klassen. De methode die de school heeft voor de bevordering van de sociaal- emotionele ontwikkeling bevalt goed en zorgt voor goede resultaten. Deze methode hoeft dus niet vervangen te worden. De school is op zoek naar een aanvulling op de werkwijze die zij al hanteren.

6.1 'De gouden weken'

Groepsvorming en ouderbetrokkenheid.' Geschreven door Boaz Bijleveld. Duforce educatieve uitgeverij. 'Een goed begin is het halve werk!'.

Wat is de doelgroep van de methode?

De Gouden weken is een methode voor de groepen 1 t/m 8 in het basisonderwijs.

Wat is de werkwijze van de methode?

Deze methode wordt in het begin van het schooljaar ingezet. Dit wordt gedaan om de interactie tussen de leerkracht en de leerlingen te smeden en te kneden zodat er een fijne sfeer in de groep heerst, het hele schooljaar.

De Gouden weken is de basis voor werken met groepen leerlingen. Leerkrachten krijgen een stappenplan hoe ze deze gouden weken vorm kunnen geven. Het boek biedt naast suggesties voor de inzet van groepsvormende activiteiten ook suggesties voor regelgeving, de indeling van het lokaal en de indeling van een dag.

Energizers en groepsregels staan centraal in de eerste schoolweken. In elk energizer zit een knipoog naar een leerdoel.

Ingrediënten van de gouden weken:

- Zelf geformuleerde, positieve groepsregels.
- Energizers.
- Coöperatieve werkvormen.
- Voorbeeldgedrag leraar.

Wat zijn de richtlijnen van de methode?

De ouders kunnen niet los worden gezien van de groepsvorming op scholen. Er wordt uitgegaan van de dynamische driehoek: ouders, kind en leraar. Wanneer ouders en leraar op één lijn zitten wat betreft de aanpak richting het kind, zal het effect verdubbelen. Over het algemeen is er een wens van ouders om meer betrokken te raken bij de school. De Gouden weken werkt aan ouderbetrokkenheid door de ouders vanaf het begin van het schooljaar uit te nodigen voor een gesprek.

Wat is het doel van de methode?

Een goed pedagogisch klimaat is het gevolg van een continu proces en een structurele aanpak. De rol van de leraar is cruciaal. Er wordt van de leraar positieve communicatie verwacht, de mogelijkheid tot een warme, benaderbare houding aan te nemen. De methode gaat uit van de behoefte piramide van Maslow. Er wordt zo geredeneerd op de behoeften van groepen.

Hoeveel tijd zal het werken de methode in beslag nemen?

De Gouden weken is gericht op de eerste weken van het schooljaar. In deze tijd zal de methode meer tijd in beslag nemen. Een leerkracht kan de werkvormen in de dagelijkse lessen integreren, dit hoeft geen extra tijd in beslag te nemen. Het is geen methode waarbij wordt verwacht dat de leerkracht elke week een les van ongeveer een uur geeft.

6.2 De vreedzame school.

Deze methode is ontwikkeld door CED groep.

Wat is de doelgroep van de methode?

De Vreedzame School is een compleet programma voor basisscholen voor sociale competentie en democratisch burgerschap.

Wat is de werkwijze van de methode?

Het hart van De Vreedzame School wordt gevormd door een lessenserie.

Wat zijn de richtlijnen van de methode?

Het beschouwt de klas en de school als een leefgemeenschap, waarin kinderen zich gehoord en gezien voelen, een stem krijgen, en waarin kinderen leren om samen beslissingen te nemen en conflicten op te lossen. Kinderen voelen zich verantwoordelijk voor elkaar en voor de gemeenschap, en staan open voor de verschillen tussen mensen.

De methode is een schoolbreed project, dagelijks wordt er gewerkt aan de doelen van de vreedzame school. Er wordt genoemd dat de methode voor elke school geschikt is. Toch wordt deze methode het meest op scholen waar het pedagogisch klimaat sterk verbeterd moet worden, toegepast.

Wat is het doel van de methode?

De Vreedzame School wil kinderen opvoeden tot verantwoordelijke en actieve leden van de gemeenschap. Daartoe beschouwen ze de klas en de school als oefenplaats. Kinderen leren dat zij deel uitmaken van de gemeenschap die de klas en school vormt en leren daar een bijdrage aan te leveren. Ze leren oog en oor te hebben voor anderen, zich verantwoordelijk te voelen voor het algemeen belang: initiatiefrijk, zorgzaam en betrokken.⁶

Hoeveel tijd zal het werken de methode in beslag nemen?

De vreedzame school is een intensief programma. De methode bevat een lessenserie, er wordt verwacht dat er elke week een les wordt aangeboden.

⁶ <http://www.devreedzameschool.net/achtergrond/wat-is-de-vreedzame-school>

6.3 PBS

Geschreven door A. Golly en J. Sprague, uitgeverij Pica.

‘Goed gedrag kun je leren!’

Wat is de doelgroep van de methode?

PBS richt zich op drie niveaus van de school: **het primaire interventieniveau** voor alle leerlingen in alle schoolsituaties, **het secundaire interventieniveau** voor groepjes leerlingen die extra ondersteuning nodig hebben om gewenst gedrag te kunnen ontwikkelen op enkele leerlingen die een intensieve zorg voor gedrag nodig hebben.

Wat is de werkwijze van de methode?

Positive Behavior Support is een effectief gebleken schoolbrede aanpak, gericht op het expliciet maken en stimuleren van gewenst gedrag. Net als ‘gewone’ vakken als taal, rekenen en biologie, kun je leerlingen gewenst gedrag leren, door duidelijk en consequent te zijn in wat je van hen verwacht. Hiervoor worden methoden aangereikt op het niveau van de school, de klas en de individuele leerling.

Wat zijn de richtlijnen van de methode?

De kernprincipes van PBS zijn:

1. Ontwikkel duidelijke gedragsverwachtingen
2. Communiceer en onderwijs je verwachtingen
3. Herken en bekrachtig gewenst gedrag
4. Minimaliseer de aandacht voor ongewenst gedrag
5. Wees duidelijk en consequent met de gevolgen

Belangrijke sleutelementen hierbij zijn: preventie, effectief klassenmanagement, op data gebaseerde besluitvorming, positieve interventies en samenwerken met ouders.⁷

Wat is het doel van de methode?

Het doel van PBS is om de leerprestaties te verbeteren door een sociale omgeving te scheppen die het leren bevordert en gedragsproblemen voorkomt.

Hoeveel tijd zal het werken de methode in beslag nemen?

De totstandbrenging van PBS duurt gemiddeld drie jaar. Onder begeleiding van een PBS-coach wordt er een PBS-team binnen de school samengesteld. Het eerste invoeringsjaar richt zich op het schoolbrede niveau. Het tweede jaar op het niveau van de groep en het derde jaar op het niveau van de individuele leerling en de samenwerking met ouders en zorg.

⁷ <http://www.uitgeverijpica.nl/index.php/titels/103/103>

6.4 KlasseKids

Stichting speciaal onderwijs Twente en Oost Gelderland.

‘Verbindt leerlingen door groei, succes en plezier.’

Wat is de doelgroep van de methode?

KlasseKids is voor kinderen uit de midden- en bovenbouw van het basisonderwijs. De methode is ook geschikt voor kinderen met ADHD en ASS (Autisme Spectrum Stoornissen).

Wat is de werkwijze van de methode?

Deze methode is gericht op groepsvorming en de rollen binnen een groep. De leerkrachten worden begeleid in het begeleiden van het groepsproces. De methode is gericht op de vaardigheden van de leerkracht en om deze te verbeteren. Leerkrachten gaan werken vanuit een kader met duidelijke schoolafspraken en krijgen hulpmiddelen in handen om leerlingen in de groep, op een speelse wijze positief te verbinden. Er wordt onder andere ingegaan op de verschillende rollen in de groep, voor jezelf opkomen, je mening geven, vertrouwen, pesten en vriendschap.⁸

Wat zijn de richtlijnen van de methode?

Hoe komt een groep tot stand? Welke stadia doorloopt een groep? Hoe kan ik het groepsproces positief beïnvloeden en onderhouden? In een groep kunnen leerlingen elkaars gedrag en gevoel positief of negatief beïnvloeden. Dit proces is voor een groot deel bepalend voor de sfeer. Voor de leerkracht is het de uitdaging om dat proces in een groep te begeleiden naar een positieve en veilige onderwijsomgeving, waarbinnen de leerlingen basisvaardigheden opdoen in hun sociale en emotionele ontwikkeling.

Wat is het doel van de methode?

Met deze training wordt er naar gestreefd om op een speelse wijze vaardigheden te ontwikkelen bij kinderen. Dit gaat om sociale vaardigheden, hierbij kunt u denken aan beleefdheid, assertiviteit, respect vragen en geven, complimenten geven en erop reageren en weerstand bieden aan groepsdruk.

Hoeveel tijd zal het werken de methode in beslag nemen?

Het programma bestaat uit twee trainingen. Een training, van ongeveer drie uur, in de eerste week na de zomervakantie. En een training van ongeveer een uur in de week na de herfstvakantie.

⁸ <http://www.uitgeverijpica.nl/index.php/onderwijs/550-klassekids>

6.5 Bouwen aan klasklimaat

Uitgeverij Bazalt.

Wat is de doelgroep van de methode?

Leerlingen van 4 tot 18 jaar.

Wat is de werkwijze van de methode?

Het boek Bouwen aan Klasklimaat is een verzameling van gestructureerde activiteiten om de sfeer in de klas positief te invloeden. De activiteiten, die minimaal eens per week te dienen worden uitgevoerd, proberen de betrokkenheid en de wil tot samenwerken bevorderen en de onderlinge spanningen te verminderen. Hierdoor wordt de klas een hechte groep.⁹ Deze methode is gericht op het groepsproces.

Wat zijn de richtlijnen van de methode?

De methode gaat uit van het werken aan de groep en de groepssfeer

Wat is het doel van de methode?

Het doel van deze methode is de sfeer in de klas positief beïnvloeden. De activiteiten vergroten de betrokkenheid en de wil tot samenwerken, verminderen onderlinge spanningen en maken de klas tot een hechte groep.

Hoeveel tijd zal het werken de methode in beslag nemen?

Eén keer per week zouden activiteiten uitgevoerd moeten worden.

⁹ <http://www.bazalt.nl/educatieve-uitgaven/cooperatief-leren/bouwen-aan-klasklimaat>

6.6 Leefstijl

Uitgeverij EDU actief.

‘Sociaal-emotionele vaardigheden en gezondheidsvaardigheden voor het basisonderwijs.’

Wat is de doelgroep van de methode?

Leefstijl is voor alle kinderen; van peuter tot puber.

Wat is de werkwijze van de methode?

In de lessen worden sociale vaardigheden geoefend door spelletjes, kringgesprekken, rollenspelen individuele, groeps- of klassikale opdrachten. Een programma voor ouderavonden is aan de handleiding toegevoegd. Bij de methode hoort een training.¹⁰

De ouders worden betrokken door de leerlingen na afloop van een thema een werkboekje mee naar huis te geven. De school krijgt door middel van een handleiding de keuze om ouderworkshops te geven. Voor deze workshops kan een trainer van de methode gevraagd worden.

Wat zijn de richtlijnen van de methode?

De methode werkt aan het ontwikkelen van competenties als zelfvertrouwen, doordachte beslissingen nemen, luisteren, je gevoelens uiten en rekening houden met anderen.

Wat is het doel van de methode?

De methode sluit volgens de uitgever aan bij de kerndoelen voor gezond en redzaam gedrag. De lessen hebben vooral als doel: kinderen bewust te maken van hun eigen gedrag; kinderen te leren zichzelf en anderen te waarderen; vaardigheden te ontwikkelen om met elkaar om te gaan, zoals luisteren en ruzies oplossen; aanleren van gezondheidsvaardigheden.

Hoeveel tijd zal het werken de methode in beslag nemen?

Leefstijl bestaat uit trainingen voor leerkrachten, met activiteiten en lesmateriaal voor het jonge kind, basisschoolkinderen, leerlingen in het voortgezet- en beroepsonderwijs en voor begeleiders en kinderen in bso, welzijn en sport.

De methode bestaat uit lessen/ activiteiten die aan de leerlingen gegeven worden, hoe vaak dat gebeurt kan de school zelf beslissen. Over het algemeen worden sociaal-emotionele lessen één keer per week aangeboden op basisscholen.

¹⁰ <http://sociaalemotioneel.slo.nl/leermiddelen/abc/00010/>

6.7 Natuurlijk sociaal!

Uitgeverij CED groep.

Wat is de doelgroep van de methode?

Het programma is bedoeld voor alle leerlingen van het basisonderwijs in de groepen 1 t/m 8.

Wat is de werkwijze van de methode?

Het programma Natuurlijk Sociaal! is een werkwijze om gestructureerd, doelgericht en geïntegreerd te werken aan de sociale vaardigheden van leerlingen. De leerlingen leren dat stap voor stap in de dagelijkse context binnen de groep. Elke week staat een sociale vaardigheid centraal. Leerlingen leren sociale vaardigheden via verschillende sociale rollen die ze aannemen, via verschillende didactische werkvormen. Het leerlingvolgsysteem 'Kijk op sociale competentie' sluit aan bij Natuurlijk Sociaal! Het programma hanteert geen leerlijnen bij de interpretatie van de gegevens, maar ontwikkelingsschetsen per leeftijd.

Wat zijn de richtlijnen van de methode?

De kenmerken van Natuurlijk Sociaal! zijn: focus op een sociale vaardigheid, sociaal gedrag leer je in sociale situaties, geïntegreerd sociaal curriculum, doelgericht en gestructureerd en positieve aandacht voor gewenst gedrag.¹¹

Wat is het doel van de methode?

Het doel van deze aanpak is de sociale vaardigheden van leerlingen tijdens de dagelijkse gang van zaken in de groep te ontwikkelen.

Hoeveel tijd zal het werken de methode in beslag nemen?

Doordat dit een geïntegreerd programma in de dagelijkse context is, zal het geen extra tijd in beslag nemen. In de opstartfase zal het voor de leerkrachten wel extra tijd kosten om zich in te lezen en om uit te zoeken hoe de aanpak werkt.

¹¹ http://www.socialecompetenties.nl/losse-programmas/-/asset_publisher/nTaDn5t5B44y/content/natuurlijk-sociaal-;jsessionid=04E3A1D85466069B0D42C3E389D2910D

7 Conclusie probleemstelling en aanbevelingen.

In dit hoofdstuk beschrijf ik conclusies die ik naar aanleiding van dit onderzoek kan doen, ga ik in op de probleemstelling en de hypothese en geef ik aanbevelingen voor mijn stageschool en voor verder onderzoek.

7.1 Conclusie probleemstelling en aanbevelingen

De probleemstelling:

“Ik onderzoek wat de beste aanpak of methode is voor het o.b.s. Het R. om een zo goed mogelijk pedagogisch schoolklimaat dat zij willen verbeteren, te creëren met als doel voor een aanbeveling te zorgen waarin staat beschreven wat zij het beste kunnen doen het pedagogisch klimaat te verbeteren.”

Het R. beschikt al over een goed schoolklimaat. Aan de top staat een directrice die een duidelijk beeld voor ogen heeft. Zij houdt goed in de gaten of de school een goed schoolklimaat heeft. Ze heeft in haar map overzicht op de richtlijnen van de inspectie. Er wordt veel gedaan om ervoor te zorgen dat het schoolklimaat goed is en blijft. In alle klassen zijn duidelijke afspraken, die als één lijn door de school gaan. De kinderen worden hierop gewezen op een positieve manier.

Het team is zich bewust van de afspraken en doelen van de school. In het interview bleek dat alle leerkrachten hun band met de leerlingen en het team als goed en positief ervaren. Niemand van de leerkrachten gaf aan dat de band tussen de leerlingen en het team niet goed was. De leerkrachten zien elkaar als één team, dat samen eventuele problemen aanpakt. Er wordt bijna niet gepest. Wanneer dit wel gebeurt wordt er meteen ingegrepen. De leerlingen worden aangesproken, de ouders worden ingelicht en er worden vervolgstappen opgezet en uitgevoerd.

Er wordt voor gezorgd dat de leerkrachten zich bewust zijn van het welzijn van de leerlingen op gebied van de sociaal- emotionele ontwikkeling. Dat wordt gedaan door het volgsysteem Viseon en door de kijkwijzers in de klassenmappen. De methode Goed gedaan bevat goed bij de leerkrachten, zij geven aan dat ze goede resultaten zien en dat het een fijne methode is om mee te werken.

Uit de gegevens van dit onderzoek haal ik naar voren dat de school al goed werkt aan het pedagogisch klimaat, het is niet nodig om drastische veranderingen in te voeren.

Het enige wat de school zou kunnen doen is nog meer uit het pedagogisch klimaat halen. Dit kan de school doen door zich te richten op de belangrijke richtlijnen van het pedagogisch klimaat. Hierbij denk ik aan de pedagogische driehoek van het kind: het kind, de school en de ouders.

¹² Pedagogische driehoek van het kind

Als ik naar die drie eenheden ouder, kind en school kijk denk ik dat de school er goed aan doet door deze drie nog beter tot hun recht te laten komen voor het kind, op het gebied van het pedagogisch klimaat. De ouders zouden nog meer betrokken kunnen worden, het kind zou meer zelfvertrouwen op kunnen bouwen en de school zou meer sociale vaardigheden kunnen ontwikkelen bij het kind.

Uit mijn onderzoek is één methode gekomen die ik aanbeveel aan Het R. De methode die ik heb uitgezocht zal een toevoeging zijn op de bestaande werkwijze van de school. Bij deze methode heb ik gelet op richtlijnen, ouderbetrokkenheid en of de methodes daadwerkelijk een toevoeging zal zijn.

De methode die uit het onderzoek is gekomen, is de methode: **Gouden weken!** Deze methode richt zich op alles wat belangrijk is voor het kind, op het gebied van de sociaal-emotionele ontwikkeling. Er wordt gezorgd voor een goede groepsvorming aan het begin van het schooljaar. De leerkracht wordt gemotiveerd om meer uit het kind te halen. En wat de school belangrijk vindt, de ouderbetrokkenheid wordt vergroot. Deze methode zal zeker een toevoeging zijn op de bestaande werkwijze van de school.

7.3 Aanbevelingen voor verder onderzoek

Mijn aanbeveling voor verder onderzoek is om onderdelen uit de methode de Gouden weken uit te proberen in de klassen. In de eerste weken wordt er met deze methode intensief gewerkt aan de groepsvorming, wat voor uitkomsten laat deze werkwijze zien? Slaan de energizers en de coöperatieve werkvormen uit de methode de Gouden weken aan? Wat ik mij afvraag is of de leerlingen beter met elkaar om zullen gaan. Er kan onderzocht worden hoe tevreden de ouders voor het werken met de methode zijn en hoe tevreden de ouders na een aantal weken met de methode de Gouden weken zijn.

¹² <http://www.driehoektraining.nl/>

8 Literatuurverwijzingen

Boeken

- Bijleveld B., *De gouden weken; Groepsvorming en ouderbetrokkenheid*, 1^e druk, Drachten, Eduforce uitgeverij, 2013
- Eck O. van, *Leefstijl; sociaal- emotionele vaardigheden*, 2^e druk, Meppel, Edu actief, 2011
- Kagan M., Bruijnooge P., *Bouwen aan klasklimaat*, 1^e druk, Rotterdam, Bazalt Educatieve Uitgaven, 2013

Reader

- Visser. S. 'Minor algemene pedagogiek met het accent op Pedagogisch klimaat', Stenden hogeschool, Meppel, (2012), p. 2-32 (14 april, 20 april, 13 mei 2013)

De schoolgids van Het R.

- <http://www.r.nl/schoolgids.htm>

Internet

- <http://www.driehoektraining.nl/> (2 juni 2013)
- <http://www.rijksoverheid.nl/onderwerpen/leerachterstand/vraag-en-antwoord/wat-is-de-gewichtenregeling-in-het-basisonderwijs.html> (2 juni 2013)
- <http://www.malmberg.nl/Basisonderwijs/Methodes/Overige-methodes/Goed-gedaan.htm> (2 juni 2013)
- http://www.onderwijsinspectie.nl/binaries/content/assets/Actueel_publicaties/2012/brochure-toezichtkader-po-vo-2012.pdf (13 mei 2013)
CED groep
- <http://www.devreedzameschool.net/achtergrond/wat-is-de-vreedzame-school> (12 mei 2013)
A. Golly en J. Sprague, uitgeverij Pica.
- <http://www.uitgeverijpica.nl/index.php/titels/103/103> (12 mei 2013)
- <http://www.uitgeverijpica.nl/index.php/onderwijs/550-klassekids> (3 juni 2013)
Uitgeverij Bazalt.
- <http://www.bazalt.nl/educatieve-uitgaven/cooperatief-leren/bouwen-aan-klasklimaat> (12 mei 2013)
- <http://sociaalemotioneel.slo.nl/leermiddelen/abc/00010/> (12 mei 2013)
Leefstijl educatief.
- http://www.socialecompetenties.nl/losse-programmas/-/asset_publisher/nTaDn5t5B44y/content/natuurlijk-sociaal-;jsessionid=04E3A1D85466069B0D42C3E389D2910D (3 juni 2013)

Bijlage 1. De kijkwijzer

De kijkwijzer voor de leerkracht, samengesteld door de IB'er van het R.

Kijklijst: Hoe ziet mijn klas eruit.

1	De materialen kunnen gemakkelijk uit de kasten gepakt worden en zien er opgeruimd / overzichtelijk uit.		
2	Ik vind, dat er een rustige plek is om te werken. Zowel binnen als buiten de klas, anders dan de eigen werkplek.		
3	De instructietafel staat op een goede, overzichtelijk plek en wordt ook als zodanig gebruikt.		
4	Er hangen / staan werkjes van de leerlingen in de klas. De muren zijn niet te vol / te druk		
5	Alle materialen staan op een vaste plek		
6	Ik vind, dat de klas er opgeruimd uit ziet.		
7	Ik vind, dat mijn bureau van op de handige plaats staat.		
8	Alles in de klas werkt / er zijn voldoende materialen voor vervanging. (ook batterijen)		
9	Ik vind, dat de tafeltjes / groepjes op de goede plek staan.		
10	Ik vind het prettig dat de deur van de klas open staat.		
11	Ik vind de computers op de goede plek staan.		
12	Ik vind de dagritme kaarten en dagplanning duidelijk .		
13	Ik vind, dat de picto's/plaatjes in de klas passen bij de leerlingen		
14	Ik vind, dat een leerling mag meepraten over hoe de klas eruit ziet.		
15	Naar aanleiding van de vragen ga ik dit in mijn lokaal veranderen.		

De vragenlijst voor de leerlingen.

1	Ik weet waar de spullen liggen en kan ze pakken (scharen, boeken, etc.) Opm:		
2	Ik vind het fijn, dat er een rustige plek binnen en buiten de klas is om te werken. Opm:		
3	Ik vind het fijn, om uitleg te krijgen aan een instructietafel. Opm:		
4	Ik vind het leuk, dat er in de klas werkjes hangen of staan. Opm:		
5	De muren van het lokaal zijn niet te vol. Opm:		
6	Ik vind, dat de klas er netjes uit ziet. Opm:		
7	Ik vind, dat het bureau van de juf / meester op een handige plaats staat. Opm:		
8	Ik vind het fijn, dat er in de klas een time-timer gebruikt wordt. Opm:		
9	Ik vind mijn tafel op een goede plek staan. Opm:		
10	Ik vind het prettig dat de deur van de klas open staat. Opm:		
11	Ik vind de computers op de goede plek staan. Opm:		
12	Ik vind het fijn dat er dagritmekaarten/ dagtaken zijn. Opm:		
13	Ik heb voldoende ruimte op mijn tafel en in de klas. Opm:		
14	Ik vind, dat de picto's/plaatjes in de klas mij goed helpen. Opm:		
15	Het is fijn dat mijn menig wordt gevraagd over hoe de klas eruit ziet. Opm:		
16	In dit lokaal voel ik me wel / niet prettig, omdat		

De verwerking van de vragenlijst voor de leerlingen.

			
1	Ik weet waar de spullen liggen en kan ze pakken (scharen, boeken, etc.)		
2	Ik vind het fijn, dat er een rustige plek binnen en buiten de klas is om te werken.		
3	Ik vind het fijn, om uitleg te krijgen aan een instructietafel.		
4	Ik vind het leuk, dat er in de klas werkjes hangen of staan.		
5	De muren van het lokaal zijn niet te vol.		
6	Ik vind, dat de klas er netjes uit ziet.		
7	Ik vind, dat het bureau van de juf / meester op een handige plaats staat.		
8	Ik vind het fijn, dat er in de klas een time-timer gebruikt wordt.		
9	Ik vind mijn tafel op een goede plek staan.		
10	Ik vind het prettig dat de deur van de klas open staat.		
11	Ik vind de computers op de goede plek staan.		
12	Ik vind het fijn dat er dagritmekaarten/ dagtaken zijn.		
13	Ik heb voldoende ruimte op mijn tafel en in de klas.		
14	Ik vind, dat de picto's/plaatjes in de klas mij goed helpen.		
15	Het is fijn dat mijn mening wordt gevraagd over hoe de klas eruit ziet.		
16	In dit lokaal voel ik me wel / niet prettig, omdat		